

Landelijke uilendag 2017, 7 oktober 2017 Meppel

Jaap Graveland en Stefan van der Heijden, Uilenwerkgroep van de Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard.

De landelijke uilendag 2017 was dit jaar in Meppel, in de prachtige schouwburg Ogterop. Zoals altijd weer leuk en leerzaam. Hieronder is de samenvatting van de gehouden presentaties/lezingen:

Ransuilen in de Randstand, door Bert Jan Bol

Bert Jan is leraar en doet in zijn vrije tijd veel onderzoek aan de torenvalk in de Haarlemmermeer en omgeving. Hij hoopt daar in Nijmegen op te promoveren. Maar tussen de bedrijven door heeft hij in 25 jaar (1990-2015) ook heel veel gegevens verzameld over ransuilen. Hij vond 345 nesten en liet resultaten zien die ook voor de Krimpenerwaard heel relevant zijn.

Verdeling van nesten over hele periode: 5-10% begraafplaats, meer dan 30% in recreatiegebied, 5-10% snelweg, 25-30% boerderij, ca 15% woonwijk, 5-10% volkstuin.

Eksternesten het meest belangrijk: ca 85% van nesten, kraai bijna 10%, 5-10% kunstnesten (experiment), rest verwaarloosbaar: sperwer, bl reiger, houtduif, buizerd. Ook ekster te lijden van havik!

Er zal altijd bias bij zitten, maar geeft goed algemeen beeld.

Kunstnesten. Manden: bodem rot dus veel werk, vogels zitten nogal in regen en wind, er mislukt meer (JG kan ook aan uilen liggen). Dus levert niet veel op. Alleen gebruiken als er echt geen eksternesten zijn.

Keuze van bomen: 30-35% in meidoorn, kwart grove den, 15% populier en veel minder in overige bomen. In meidoorn vaak laag bij grond (ook zelf wel eens gezien). Hangt natuurlijk ook af van aanbod aan bomen en struiken.

Broedsucces open gebied (recreatiegebied Spaarnwoude, begraafplaatsen en snelwegen) versus bebouwd (boerderijen, woonwijken, volkstuinen): over hele periode in recreatiegebied lager dan in bebouwd gebied door concurrentie.

Voor 2000 bijna alle nesten in recreatiegebied, 2000-2006 fifty fifty en na 2006 bijna alle nesten in bebouwd gebied scoor na meer nesten in bebouwd gebied dan in recreatiegebied Spaarnwoude.

Broedsucces in recreatiegebied na 2003 veel hoger dan ervoor. In tuinen veranderde er niets. Ws. door minder concurrentie (JG of beste uilen op beste plekken bleven over)

Door vestiging havik in Spaarnwoude 77% afname. Toename broedsucces.

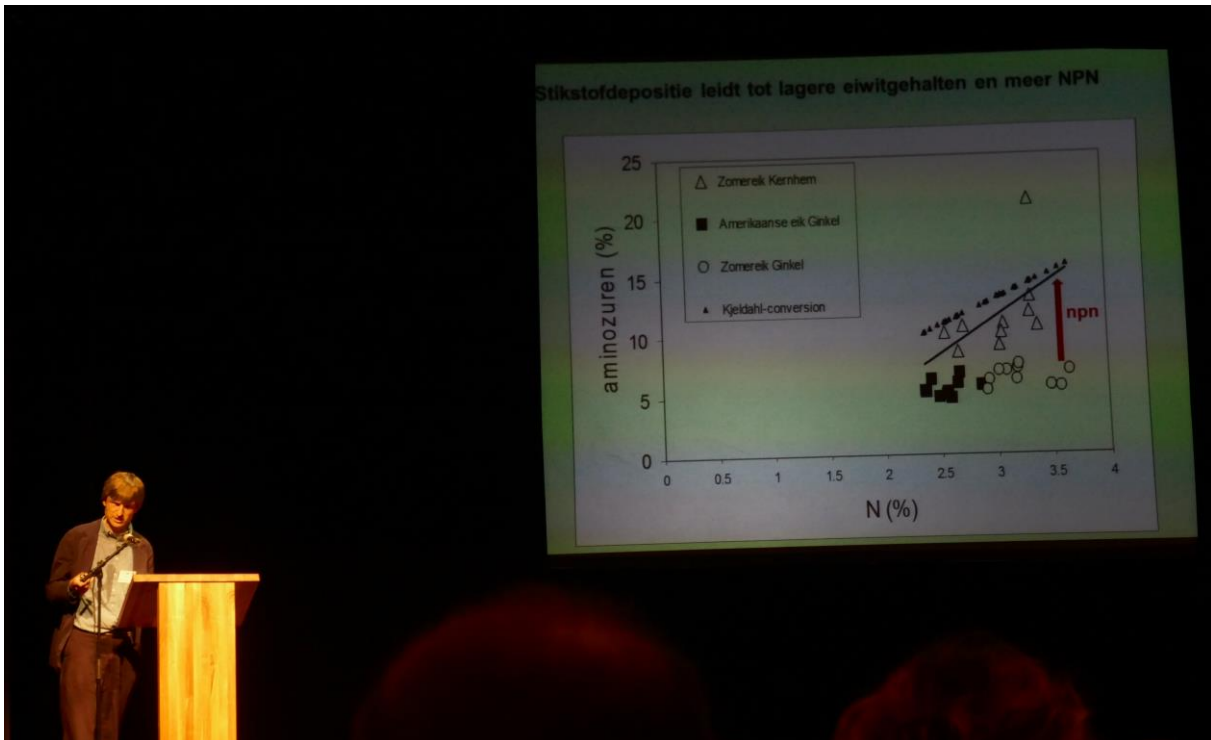
Desondanks nam totale pop met maar 24% af, want in tuinen trad verdubbeling op in aantal broedparen

Roestplaatsen

Navraag gedaan bij Bert Jan: inderdaad is het handig om de winterroestplaatsen te weten te komen, want de ransuilen broeden daar in de buurt (in een cirkel met straal van ca 1 km). We weten wat ons te doen staat.

Roofvogels gaan maar uilen blijven bestaan door Arnold vd Burg

Arnold doet al jaren onderzoek naar de relatie tussen vogels en milieu, met name op de Veluwe. Hij heeft in zijn onderzoek nog eens de bevindingen van 25 jaar geleden bevestigd: door bodemverzuring heeft een groot deel van mezen op de arme zandgronden (gegevens van andere soorten zijn te schaars voor uitspraken) last van calciumgebrek. Dat leidt uitdroging van eieren en tot poot- en vleugelgebreken bij de nestjongen. Maar Arnold heeft een misschien nog meer sinister effect van stikstofneerslag aangetoond: haviken en sperwers nemen af op de Veluwe doordat overmatige stikstofneerslag (landbouw) de aminozuurbalans verstoort in hun eieren. De eieren komen daardoor niet uit. Calciumgebrek is niet aan de orde, omdat de vogels via de botten in hun prooi voldoende calcium binnen krijgen.

De uilen ontspringen de dodendans omdat de bacteriën in hun darmblindzakken (roofvogels missen die) de schaarse aminozuren aanvullen. In het algemeen vinden we blindzakken bij vogelsoorten die slecht verteerbaar voedsel hebben, zoals ganzen.

Die stikstof is al decennia een ramp voor de NL natuur, er gebeurt vrijwel niets aan (slechts 14% afname vanaf nu tot 2030, gegevens PBL). Dat-moeten-we-stoppen.

Waar halen ze het vandaan? Door Jasja Dekker

Jasja heeft onderzoek gedaan naar de prooikeuze en het jachtgedrag van de kerkuil. Voor de prooikeuze gebruikte hij camera's in de nestkast die snel een foto namen als de uil de kast binnenkwam. Voor het onderzoeken van het jachtgedrag bracht hij zenders (5 gram zwaar met een 'tuigje' van biologisch afbreekbaar band) aan op de rug van uilen. Biologisch afbreekbaar zodat in het geval de uil niet meer terug gevangen zou worden de uil na een paar maanden de zender vanzelf verliest. Aan de zender zat een bewegingssensor vast. Daardoor kon hij de zender instellen zodat die alleen werkte als de uil bewoog. Zo ging de batterij lang mee en kon een vogel maanden lang gevolgd worden.

Periodiek gaf de zender dan snel achter elkaar vijf gps-locaties door. Op die manier kon bekeken worden waar en wanneer de vogel zicht verplaatste, en waar hij stopte, waarschijnlijk om te jagen. Daardoor konden jachtgebieden in kaart worden gebracht en de dus ook de leefgebieden van de binnengebrachte muizen.

Hij deed het onderzoek op vier locaties in Noord- en Zuid-Holland, waaronder Goeree en het Jisperveld. Het doel van het onderzoek was tweeledig. Enerzijds was inzicht in de locaties waar voedsel gehaald werd van belang. Op Goerree was de vraag of de kerkuilen gebruikt maakt van Natura 2000 gebieden. Anderzijds was er de wens om inzicht te krijgen waar uilen verkeerswegen oversteken. Dit om te zien of er patronen te ontdekken zijn en zo ja of daar bescherming (voorkomen verkeersslachtoffers) op mogelijk is. Overigens werd in dit onderzoek ook het pluizen van braakballen meegenomen.

Hij liet kaartjes zien van de jachtvluchten van individuele uilen gedurende een hele nacht, in vier gebieden. Zo werd het onzichtbare zichtbaar. De uilen vlogen allemaal tot op ca 2 km van de nestkast, soms tot 2.5 km! Dat is nuttige informatie voor ons. Wij

hebben kerkuilen gehoord op 1 km van ons bekende nestplaatsen van een kerkuil. 1 km is best een grote afstand maar het kan dus heel goed zijn dat dit geen nieuwe uilen zijn maar uilen van een kast een kilometer verder op.

De verwachting was dat de kerkuilen volop in de Natura 2000 gebieden zo jagen (o.a. omdat daar Noordse woelmuizen aanwezig zijn en die ook in braakballen zijn terug gevonden). Niets bleek minder waar; er werd incidenteel daar gejaagd maar meestal had een dichterbij gelegen akker de voorkeur.

Broedzorg door steenuilman, door Ronald Harxen (STONE)

Ronald laat aan de hand van camerabeelden, die verzameld zijn met camera's van Beleef de lente, uniek gedrag van een steenuilman zien.

Een steenmarter probeert de bezette nestkast (met jongen) in te komen. De kast is steenmarterproof; ondanks diverse pogingen komt de steenmarter niet binnen. Beide ouders vallen de steenmarter aan terwijl die de kast probeert in te komen. Na de aanval durft pa een tijd lang de kast niet in; ma is nadien niet meer gezien of gevonden op locatie. Mogelijk het slachtoffer geworden van de marter.

Dan, na lang wikken en wegen gaat pa toch de kast weer in. Kennelijk beseft hij ook dat zijn vrouw er niet meer is en gaat dan iets bijzonders doen. Hij neemt de broedzorg over! Dit is nog nooit eerder vastgelegd met beeldmateriaal en ook uit een literatuurstudie is daar geen vergelijkbaar geval van gevonden.

Pa snapt eerst niet hoe het moet. Complete muizen biedt hij aan maar de kinderen eten niet. Dit is te wijten aan contactroepjes die ma met jongen maakt en hij niet kent. Maar ook speelt het een rol dat de jongen nog te klein zijn voor complete muizen. Later beseft pa dit ook en gaat de prooien in stukjes aan bieden. Dit werkt uiteindelijk wel.

Pa voert veel en goed maar ondanks dat verzwakken de jongen toch. Dit heeft te maken met de leeftijd van de jongen. Ze zitten nog niet in de veren en kunnen zich zelf niet warm houden. Normaal doet ma dat terwijl pa prooien brengt. Pa kan geen 2 dingen

tegelijk (een echte man;)). Uiteindelijk beseft pa ook dat het een kansloze zaak is en begint zelfs van de jongen te eten.

4 dagen na de marteraanval is er een nieuw vrouwtje op het toneel. Het is al te laat in het seizoen; een nieuwe geslaagde broedpoging zat er daardoor niet meer in. Het waren prachtige beelden om te zien hoewel het natuurlijk een slechte afloop heeft. Hieruit blijkt wel dat een in gebieden waar marters zijn marterproofkasten een absolute must is.

Vanuit het publiek kwam nog de vraag of er ingegrepen had moeten worden. Het standpunt vanuit Vogelbescherming en STONE is: nee. We zien wat er in de natuur gebeurt maar laten de natuur haar gang gaan. Uiteraard is begrip als er bezorgde kashouders zijn die daar anders over denken. Bijvoeren met muizen/eendagskuikens is dan een serieuze mogelijkheid. Lost het probleem van afkoelen jongen overigens niet op; heeft dus alleen zin als jongen in veren zitten (vanaf ca 14 dagen oud).

Oehoe: de huidige stand van zaken, door Gejo Wassink (Oehoewerkgroep NL)

In 2016 zijn er 17 territoria van oehoe's in NL vastgesteld. Het betrof 14 nesten en 3 territoria. Naast de bekende gevallen in Limburg, Noord Brabant en de Achterhoek waren er nu ook 2 op de Veluwe. Een daarvan was op een rotsparthij in de dierentuin Burger's Zoo; gevonden door een verzorger, vlakbij een terras dat in het voorjaar gesloten is. Het andere nest betreft een grondnest. Dit komt in Duitsland vaker voor.

Naast aantallen is er ook info uit Duitsland. In sommige groeves zitten meerdere paren bij elkaar met een territoria van 400-800 m.

De aantallen territoria lijken in NL sinds 2014 af te nemen. In 2014 nog 21, in 2015 18 en 2016 dus 17 territoria. Of deze afname reëel beeld geeft, wordt betwijfeld. In 2014 is er met provinciale subsidie heel de provincie Limburg uitgekamd door oehoewerkgroep maar ook door ecologische adviesbureaus. Dit uitgebreide zoeken levert mogelijk meer op (oehoewerkgroep zoekt doorgaans niet uitgebreid zelf maar reageert op meldingen). Maar ook speelt mogelijk een rol dat er nogal uitgebreid protocol en richtlijnen zijn voordat een territoria kan worden vastgesteld. Mogelijk is er dus sprake van 'vervuiling' doordat niet iedereen de richtlijnen heeft gevolgd.

Verder nog opvallend dat er steeds meer kunstnesten voor oehoe's geplaatst (en gebruikt) worden. Het gaat om grote houten (open) bakken die aan een boom worden bevestigd worden. Van belang hierbij is dat de ontwatering van zo'n bak in orde is; anders kunnen jongen/eieren te veel afkoelen. Dit plaatsen is van belang om te doen om oehoe's proberen van bepaalde (industriële) broedplaatsen weg te lokken. Maar ook om nestgelegenheid te bieden op plaatsen waar waarnemingen zijn van oehoe's. Van belang is dat de omgeving dan wel geschikt is: er moeten glooiingen (steengroeves, vuilnisbelt, zandafgraving, stuwwal etc.) zijn.

Ook nog een mooi voorbeeld van een oehoe die nabij een composteerbedrijf zijn nest had gemaakt. Dit was in 2016 het enige broedgeval met 3 jongen. Dit succes was op het composteerbedrijf te vinden: volop bruine ratten. De oehoe hoefde niet ver weg te jagen en het aanbod ratten bleek enorm.

Met filatelistische uilen de wereld rond door Koenraad Bracke

Een Belgische postzegelverzamelaar vertelde enthousiast over postzegels met uil(en) daarop. Met name in België zijn in het verleden veel postzegels gemaakt met afbeeldingen van uilen.

Verder niet heel erg relevant voor ons maar wel leuke aanvulling/afwisseling op de andere presentaties.

Uilen buitenbeentjes in de wereld van vogelanatomie door Kas Koenraads

Deze lezing ging over een club onderzoekers die eigenschappen van vogels onderzocht door de skeletten en spieren te onderzoeken. Zo zoeken ze antwoorden op vragen als: waarom breekt een jan van gent zijn nek niet als hij van 100 m hoogte met 70 km/u in het water duikt? Of waarom eet een houtsnip in de bodem maar scholeksters (met vergelijkbare snavel) ook vaak mosselen. Het antwoord is vaak te vinden in aanpassing in het skelet.

Dit was ook terug te herleiden op uilen. Uilen hebben grotere oren (openingen) dan roofvogels. Uilen jagen op gehoor, roofvogels op zicht.

Ook hier kwamen de blindzakken van uilen weer terug (zie ook het verhaal over roofvogels gaan, uilen blijven bestaan).

2017: bijzonder uilenseizoen door Pascal Stroeken (STONE)

Dit verhaal ging heel snel; lastig bij te schrijven. De grootte lijn in het verhaal was dat er nogal wat wisseling kan optreden bij het verdwijnen van een van de steenuilouders. Zo zijn er invulkrachten of zelfs pleegmoeders die nesten overnemen als een moeder er niet meer is. Maar ook kan een zoon de man worden van een steenuilvrouw.

Verder is een zijn steenuilen minder monogaam als gedacht. Een voorbeeld was er van een vrouw die na een aantal succesvolle broedsels het zo'n 18 km verderop ging proberen om vervolgens toch weer terug te keren naar het eerste mannetje.

Verder wordt er geadviseerd om ook in februari alle kasten nog een keer na te lopen (hangen de kasten nog op en is alles in orde voor het broedseizoen). Dat vind ik (Stefan) persoonlijk nog al wat; zeker gezien het aantal kasten wat we hebben t.o.v. het aantal broedgevallen. Misschien wel zinvol om dit bij broedgevallen van het vorig jaar wel te doen.

Het advies is om bij langdurige broedgevallen (>40 dagen) de broedster te controleren. De kans is aanwezig dat het om een ander vrouwtje gaat dan degene die begonnen is met broeden.

Bijzondere uilenfoto's 2016 en 2017 door André Eijkenaar

André laat schitterende foto's zien van met name steen- en kerkuil. Sommige in natuurlijke setting, andere juist in een kunstmatige gemaakte setting. Soms broeden uilen in een duiventil; dit levert dan mogelijkheden op die in een krappe uilenkast er niet zijn.

Vanuit het publiek komt de vraag hoe erg flitsen/belichten is. Mogelijk kwam die vraag omdat André tussen de regels door liet ontglippen dat hij bij kerkuilen ook met een bouwlamp werkt. Verondersteld wordt dat dit mee valt. Blijft toch een lastig onderwerp.

En verder

Natuurlijk het nieuwe Kerkuilenboek aangeschaft van Johan de Jong, met handtekening 😊;-). Geweldig om met 150 andere uilenliefhebbers bij elkaar te zijn. Veel oude bekenden, maar ook nieuwe uilenmensen leren kennen. Veel geleerd.

Volgend jaar weer.

